

*Бочкар М. В.,**асистент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**<https://orcid.org/0009-0002-7835-395X>*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті розглядається важливість формування технологічної компетентності у майбутніх філологів-перекладачів. Предметом цього дослідження є інноваційні технології, які протягом останніх років почали відігравати ключову роль при підготовці високопрофесійних перекладачів. У статті розкрито суть поняття “компетентність” та акцентовано увагу на потребі всебічної підготовки майбутніх спеціалістів відповідно вимогам сучасного ринку праці. Був проведений порівняльний аналіз існуючих українських та закордонних рамкових документів, які визначають головні фахові компетентності для філологів-перекладачів. В результаті, можна констатувати, що в усіх цих документах, уміння та навички застосовувати інноваційні технології в перекладацькому процесі є важливою частиною підготовки нових фахівців. Це зумовлено постійним розвитком цифрових технологій, змінами ринку праці та потребами суспільства. Під час дослідження було зазначено, що однією з ключових компетентностей філологів-перекладачів є технологічна компетентність. Були розглянуті різні погляди на сутність поняття “технологічна компетентність”, її складові та можливі проблеми в процесі її формування. У роботі проаналізовані не тільки типові цифрові інструменти, які застосовуються під час роботи перекладача, але і інноваційні технології, які з’явилися протягом останніх років. До таких інноваційних технологій можна віднести корпуси паралельних текстів, програми для машинного перекладу, штучний інтелект, CAT-інструменти та хмарні сховища. У статті були вказані особливості кожної цієї технології, обґрунтовано необхідність їх інтеграції у процес підготовки майбутніх перекладачів і переваги їх застосування в робочому процесі. Також розглядається перспективність застосування цих цифрових технологій під час процесу теоретичної та практичної підготовки філологів-перекладачів. Окремо автор цієї статті констатує, що незважаючи на високу ступінь автоматизації роботи сучасного перекладача та існування різноманітних інструментів для швидкого перекладу текстів, жодна з цих інноваційних технологій не зможе замінити перекладача. Натомість акцентується увага на потребі навчання майбутніх фахівців навичкам попередньої обробки та пост-редагування текстів.

Ключові слова: компетентність, технологічна компетентність, інноваційні технології, підготовка філологів-перекладачів.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших питань, яке розглядає сучасна педагогіка є ефективна підготовка нових професійних кадрів. Ринку праці України потребує постійного оновлення якісними фахівцями різних спеціальностей, зокрема філологами-перекладачами. Проблема підготовки перекладачів до застосування цифрових технологій та формування у них тех-

нічної компетентності стає все більш значущою через активне співробітництво нашої держави з закордонними партнерами, конкуренцією на ринку праці та глобальними економічними процесами.

Останніми роками все більшу роль у роботі філолога-перекладача починають відігравати інформаційні технології. Як і в інших галузях, вони здатні суттєво оптимізувати процес виконання перекладу, але натомість вимагають окремої підготовки й належних умов для формування необхідних умінь їх застосування. Саме тому дослідження й проблеми формування технологічної компетентності є одним із найбільших сучасних викликів у підготовці майбутніх філологів-перекладачів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням підготовки філологів-перекладачів та формуванням їхніх професійних компетентностей займалися А. Ольховська [1], Т. Ясинська [2] та А. Краузе [3]. Сучасні інноваційні технології в галузі перекладу та труднощі їх інтеграції в навчальний процес досліджували Л. Довгань [4], В. Муратова [5], К. Бундгард, Т. П. Крістенсен і А. Шйолдагер [6]. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених підготовці філологів-перекладачів у цифрову епоху, стрімкий розвиток технологій створює об’єктивну потребу в постійному перегляді загальної стратегії навчання майбутніх фахівців з перекладу.

Мета статті. Проаналізувати різні підходи дослідників до визначення сутності поняття “технологічна компетентність” та визначити її роль у процесі підготовки майбутніх філологів-перекладачів. Для досягнення цієї мети у статті здійснено аналіз рамкових документів, що визначають зміст компетентностей перекладача та розглянуті засоби, які сприяють формуванню технологічної компетентності.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день одним із найважливіших питань, яке постало перед сучасним суспільством, є підготовка висококваліфікованих спеціалістів. За останні десятиліття набуття інформаційної грамотності стала обов’язковою складовою навчання. Активний процес глобалізації та постійний науково-технічний розвиток вимагають від молодих фахівців умінь застосовувати на практиці новітні інформаційні та цифрові технології.

Варто відзначити, що в українській сфері освіти вже відбуваються фундаментальні зміни. Вони зумовлені не тільки потребою забезпечити відповідність нових фахівців вимогам вітчизняного ринку праці, але й процесом євроінтеграції. Так, у 2005 році Україна підписала Болонську конвенцію – угоду про об’єднання стандартів усіх європейських країн в сфері освіти. Конвенція, яка є складником Болонського процесу, має на меті підвищити загальну якість освіти, сприяти академічній

мобільності та забезпечити єдині стандарти освіти для європейського простору. Важливим кроком до досягнення відповідності цим новим освітнім стандартам для української світи стало запровадження компетентнісного підходу.

Головною метою компетентнісного підходу є не тільки засвоєння здобувачами освіти теоретичних знань, а й забезпечення їх практичними навичками, уміннями та досвідом виконання певної професійної діяльності. З урахуванням сучасних тенденцій у педагогіці, такий підхід є ефективним, так як готує здобувачів до реальних умов праці, формує вміння приймати нестандартні креативні рішення в кризових ситуаціях.

ЮНЕСКО визначає компетентність як “Competency is the ability to apply and use a set of related skills, knowledge, and abilities to successfully perform functions or tasks in a defined work setting” [7]. Це визначення показує, що компетентність – це не окремі знання чи уміння, а складна система елементів, які разом формують майбутнього фахівця.

В Україні одним з ключових елементів організації професійної освіти є затверджені Міністерством Освіти і Науки України стандарти вищої освіти. Ці стандарти визначають головні компетентності, якими має оволодіти фахівець наприкінці свого навчання. Закордонні спеціалісти також активно працюють над уніфікацією знань і навичок, яких має набути філолог-перекладач у процесі підготовки. Найбільш відомим прикладом цього є ЕМТ (European Master’s in Translation). Уперше опублікований за ініціативи Європейської Комісії у 2009 році, а пізніше оновлений у 2017 і 2022 роках, цей документ представляє ґрунтовний перелік усіх компетентностей, яких має здобути філолог-перекладач під час своєї підготовки з метою перетворення його на кваліфікованого професіонала [8]. Документ повністю відповідає баченню ЄС щодо єдиної системи вищої освіти і відповідає вимогам сучасного ринку праці. ЕМТ слугує орієнтовною основою дії для створення освітніх програм для філологів-перекладачів, наголошуючи на необхідності у формуванні 5 компетентностей, а саме: мовно-культурної, перекладознавчої, технологічної, особистісної та компетентності в наданні перекладацьких послуг [8].

Паралельно зі структурою ЕМТ існує інше дослідження фахових компетентностей філологів-перекладачів, яке проводить РАСТЕ Group. РАСТЕ Group – науково-дослідницька група з Автономного університету Барселони, створена у 1997 році як із професійних перекладачів, так і з викладачів перекладознавчих дисциплін. Їхньою метою було створити власну систему єдиних критеріїв підготовки філологів-перекладачів.

РАСТЕ Group виокремлюють 5 груп субкомпетентностей:

- білінгвальна субкомпетентність (уміння використовувати рідну й іноземну мови);
- екстралінгвістична субкомпетентність (загальні знання, галузеві знання, тощо);
- перекладознавча субкомпетентність (знання з теорії та практики перекладу);
- інструментальна субкомпетентність (уміння використовувати різноманітні додаткові ресурси);
- стратегічна субкомпетентність (уміння контролювати процес перекладу) [9].

Як і у випадку з ЕМТ, метою групи РАСТЕ було створення чіткого й конкретного переліку важливих для сучасного перекладача компетентностей, необхідних для ефективного виконання професійних завдань.

Робота сучасного філолога-перекладача тісно пов’язана з цифровими технологіями. Більшість важливих інструментів роботи з перекладом тепер отримали цифрові аналоги. Наприклад, перекладач має доступ до різноманітних онлайн словників, які можуть просто тлумачити слова, чи одразу пропонувати відповідники для різних мовних пар (Cambridge Dictionary, Merriam-Webster, Linguee, Netzverb). Також існує велика кількість електронних галузевих словників (Dicitionary of Agriculture and Land Management, Legal Dicitonary). Варто згадати й сучасні текстові редактори, які дозволяють друкувати тексти перекладав і зручно редагувати їх (Microsoft Office Word, WPS Office. Однак це лише найбільш очевидні приклади застосування сучасних технологій в роботі сучасного перекладача. Проте, зараз його робота не обмежена цими засобами.

Поява новітніх цифрових технологій, безумовно, суттєво вплинула і на підготовку перекладачів. Тепер окрім теоретичних знань з перекладознавства та практики перекладу текстів окремих галузей з’явилася потреба у створенні окремих навчальних дисциплін з підготовки до використання нових технологій. Молоді спеціалісти на таких заняттях зможуть ознайомитися і отримати досвіду перекладу за допомогою різних корисних програм, а також засвоїти ефективні стратегії їх використання для покращення кінцевого результату своєї роботи. У результаті це призвело до появи нової групи компетентностей – технологічної (частково інструментальної за групою РАСТЕ).

За визначенням, запропонованим ЕМТ, технологічна компетентність “...включає всі знання та навички, що використовуються для впровадження та надання допомоги щодо використання сучасних і майбутніх технологій перекладу в процесі перекладу” [8]. Тобто, це вміння використовувати всі можливі сучасні технології для полегшення роботи перекладача.

Технологічна компетентність є одним з важливих показників кваліфікованості для представників перекладацького фаху. На сьогоднішній день від перекладача-початківця вимагається не тільки вміння користуватися текстовим редактором й онлайн-словниками, але і більш складними цифровими інструментами (наприклад, CAT-tools, інструменти комп’ютерної підтримки перекладу). Тому роль технологічної компетентності зумовлена не тільки потребою в автоматизації, але і існуючим вимогами ринку праці до роботи перекладача.

Важливо відзначити, що інноваційні технології варто використовувати лише як допоміжний засіб при роботі з текстом. Переклади, виконані технічними засобами без втручання людини зазвичай є неякісними: машинний переклад і штучний інтелект можуть не знайти відповідників до вживаних у тексті жаргонізмів, окремі частини тексту можуть бути перекладені не відповідно до норм української мови, а значення окремих термінів потребує розтлумачування з боку перекладача, особливо якщо це нові поняття.

Отже, тепер коли було визначено важливість інноваційних технологій у сфері перекладу, потрібно визначити навички застосування яких цифрових інструментів необхідні для сучасного перекладача:

1. Корпуси паралельних текстів. Це програми, що містять переклади певного самого тексту на одну або більше мовних пар у зручному для аналізу форматі.

2. Програми машинного перекладу. Це спеціальні програми, які автоматизувати процес перекладу тексту за допомогою комп’ютерних технологій.

3. Штучний інтелект. Це інструменти на основі ШІ для перекладу текстів.

4. CAT-tools. Це програми, що надають доступ до різних цифрових інструментів для підвищення ефективності процесу перекладу.

5. Хмарні технології. Це застосунки та сервіси, що дозволяють обробляти інформацію за допомогою мережі інтернет, а не локально.

Розглянемо кожну з цих технологій детальніше:

Корпуси паралельних текстів. Компаративні дослідження є відносно новим напрямком для перекладознавства, але вже зараз такі дослідження відіграють значну роль в роботі перекладачів. Завдяки досягнень компаративного аналізу перекладів різних мовних груп з'явилася можливість визначити загальну стратегію для перекладу. Тому можна вважати економічним появу програм, які значно полегшують процес аналізу двох паралельних текстів.

Для перекладача-початківця тексти окремих специфічних галузей можуть бути серйозним викликом, враховуючи насиченість таких текстів термінологією і кліше, які для них є незнайомими. Корпуси паралельних текстів надають можливість ознайомитися з різними способами перекладу лексики, притаманної тільки цій галузі. У подальшій професійній діяльності, ця інноваційна технологія дозволяє перекладачеві вдосконалювати свої професійні навички, порівнюючи свій переклад з роботою інших фахівців.

Програми машинного перекладу. На сьогоднішній день перекладачу, для того, щоб він залишався конкурентноспроможним на ринку праці, потрібно виконувати декілька перекладів одночасно. Зараз перекладач може застосувати програми для автоматизованого перекладу, щоб мати можливість працювати з великою кількістю текстів і перекладати їх до закінчення термінів.

Ця технологія використовує корпуси текстів для швидкого пошуку відповідників до лексичних одиниць тексту оригіналу і потім замінює їх. Таким чином вдається отримати швидкий переклад тексту, який би потребував набагато більше часу і роботи, якщо цю роботу виконувала б людина. Але незважаючи на свою простоту і ефективність, програми машинного перекладу не є заміниками перекладача. Вони є лише допоміжним засобом для автоматизації роботи із значними обсягами тексту.

Тому важливим аспектом підготовки сучасного перекладача є формування навичок використання програм машинного перекладу і, найголовніше, його пост-редагування. Тільки в такому випадку ці програми стануть корисним цифровим інструментом в роботі початківця в сфері перекладу.

Штучний інтелект. Використання штучного інтелекту при перекладі текстів є темою, яка пов'язана напряму з проблемою підготовки філологів-перекладачів до застосування технології машинного перекладу. Як вже було зазначено раніше, хоча машинний переклад показав себе як ефективний спосіб автоматизації процесу перекладу, насправді він має достатньо негативних рис, зокрема неточність та неадекватність кінцевого результату. Застосування штучного інтелекту замість звичайних програм для машинного перекладу є логічним результатом пошуку ефективного способу прискорити переклад типових частин тексту.

Проте, як вже було зазначено раніше, штучний інтелект не є заміною перекладачу. Хоча штучний інтелект є набагато ефек-

тивнішим засобом машинного перекладу, так як його робота ґрунтується на аналізі великої кількості автентичного тексту, а не звичайних словників, результат його роботи все ще потребує пост-редагування з боку людини. Це важливий аспект, який потрібно донести молодим перекладачами під час підготовки до майбутнього фаху. Штучний інтелект не є ідеальним засобом для перекладу. Окрім цього, він не завжди є і добросердечним інструментом. Дослідники Рувайза Сасміта та Тіара Аззахра Марпаунг вказують, що штучний інтелект не завжди може розрізнити в тексті всі нюанси, емоції та культурні риси, які могла би помітити фахівець-перекладач [10]. Тому, як і у випадку з машинним перекладом важливу роль у підготовці молодих фахівців має відігравати вміння редагувати тексти, перекладені штучним інтелектом.

CAT-інструменти. Одним з найбільш перспективних цифрових інструментів в роботі сучасного філолога-перекладача є застосування програми автоматизованого перекладу, також відомої як CAT-tools (computer-assisted translation). Проблема автоматизації перекладу вже згадувалася при аналізі попередніх цифрових інструментів. Обсяги текстів, які потребують перекладу у наш час лише збільшуються, що змушує фахівців цієї галузі шукати способи оптимізації цього процесу. CAT-інструменти є ефективним засобом, який може допомогти збільшити продуктивність перекладача. Це професійні сервіси, які мають функції вичитування, контролю якості, запам'ятовування лексичних одиниць для подальшого застосування в перекладі, перевірки граматики, а в деяких випадках і як зручний спосіб комунікації між перекладачем і замовником в межах одного перекладацького проекту.

На сьогоднішній день формування навичок застосування CAT-інструменти є обов'язковим складником технологічної компетентності філолога-перекладача. Без умінь користуватися цими програми неможливо брати участь у великих перекладацьких проектах чи доєднатися до поважного перекладацького бюро. На етапі своєї підготовки, майбутні філологи-перекладачі мають навчитися користуватися усіма функціями, які можуть їм запропонувати сучасні CAT-інструменти і мати практичний досвід застосування їх у перекладацьких проектах.

Хмарні технології. Незважаючи на значну кількість різноманітних засобів і ресурсів для перекладу, однією з найбільших проблеми для перекладачів-початківців є їх локальність. Навіть враховуючи той факт, що тепер філолог-перекладач працює в основному з цифровими джерелами інформації, як, наприклад, електронні словники, довідники і вищезгадані інноваційні застосунки, їх неможливо застосовувати в будь-який момент через їх локальність. Вони все ще мають зберігатися на конкретному фізичному носії і можуть бути недоступними у потрібний момент. Для вирішення цієї проблеми варто ознайомити майбутніх перекладачів з технологіями хмарних сховищ. Такі технології надають доступ до потрібних застосунків для перекладу і допоміжними ресурсами, незалежно від часу та місця. Також вони дозволяють ділитися необхідними матеріалами в межах кількох забезпечуючи всім рівний доступ до корисних джерел та інформації.

Висновки. Отже, на сьогоднішній день найголовнішу роль у підготовці майбутніх фахівців відіграє формування сукупності конкретних знань, навичок і вмінь – компетентностей. Розглядаючи навчання майбутніх філологів-перекладачів,

перш за все варто важливу роль українського Освітнього Стандарту для підготовки філологів 2019 року. Документ описує як загальні, так і спеціальні компетентності, які має здобути майбутній філолог-перекладач. Проблема визначення єдиних компетентностей для перекладача є актуальною також і для закордонних фахівців. Наочними прикладами таких розробок є рамковий документ ЕМТ (European Master's in translation) та дослідження групи ПАСТЕ.

Ураховуючи тенденції розвитку сучасного світу, формування технологічної компетентності стала обов'язковим складником професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів. На сьогоднішній день існує велика кількість інноваційних технологій для підвищення ефективності роботи філолога-перекладача. Наприклад, САТ-інструменти дозволяють використовувати велику кількість корисних інструментів у межах однієї програми, корпуси паралельних текстів є важливими засобом при порівнянні переклади іншомовних текстів та хмарні сховища надають можливість працювати над перекладом незалежно від місця та часу. Програми машинного перекладу та штучний інтелект також можуть бути корисними для автоматизації процесу перекладу, але вони не можуть замінити компетентного фахівця.

Література:

1. Ольховська А.С. Модель формування особистісного та інструментального компонентів фахової компетентності майбутніх перекладачів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. Міжпредметні зв'язки. 2016. № 29. С. 110–122.
2. Ясинська Т. Підготовка перекладачів у закладах вищої освіти у світлі потреб ринку перекладацьких послуг. *Наука і освіта*. 2023. № 4. С. 28–35.
3. Krause A. The 2022 EMT Competence Framework. An outlook on its applicability in a rapidly evolving translation landscape. *Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám*. 2024. P. 1–14.
4. Довгань Л. І. Сучасні підходи та тенденції професійної підготовки майбутніх філологів – перекладачів у системі вищої освіти. *Інформаційні технології та інноваційні методики навчання в освіті дорослих*. 2023. № 69. С. 152–163.
5. Муратова В.Ф. Формування компетенції майбутніх перекладачів засобами інформаційних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Т. 2. № 62. С. 128–131.
6. Bundgaard K., Christensen T. P. & Schjoldager A. Translator-computer interaction in action – an observational process study of computer-aided translation. *The Journal of Specialized Translation*. 2016. № 25. P. 106–130.
7. TVETipedia. URL: <https://unevoc.unesco.org/home/TVETipedia+Glossary/lang=e/show=term/term=competency>
8. European master's in translation competence framework. 2022. URL: https://commission.europa.eu/document/download/b482a2c0-42df-4291-8bf8-923922ddc6e1_en?filename=emt_competence_fw_k_2022_en.pdf
9. Thunnissen L. The Framework and other models: comparison to PACTE and EMT. PETRA – E meeting. URL: [https://petra-](https://petra-educationframework.eu/wp-content/uploads/sites/74/2016/09/PETRA-E-PACTE-and-EMT.pdf)

[educationframework.eu/wp-content/uploads/sites/74/2016/09/PETRA-E-PACTE-and-EMT.pdf](https://petra-educationframework.eu/wp-content/uploads/sites/74/2016/09/PETRA-E-PACTE-and-EMT.pdf)

10. Sasmita R., Marpung T. A. Code of ethics for the use of AI in Translation. *BLAZE Jurnal Bahasa dan Sastra dalam Pendidikan Linguistik dan Pengembangan*. 2024. V. 3. № 1. P. 108–119.

Bochkar M. The role and place of technological competence in the training of future philologists and translators

Summary. The article discusses the importance of developing technological competence in future philologists and translators. The subject of this study is innovative technologies, which in recent years have begun to play a key role in the training of highly professional translators. The article reveals the essence of the concept of 'competence' and focuses on the need for comprehensive training of future specialists in accordance with the requirements of the modern labour market. A comparative analysis of existing Ukrainian and foreign framework documents that define the main professional competencies for philologists-translators was conducted. As a result, it can be stated that in all these documents, the ability and skills to apply innovative technologies in the translation process are an important part of training new specialists. This is due to the constant development of digital technologies, changes in the labour market and the needs of society. During the study, it was noted that one of the key competencies of philologists-translators is technological competence. Various views on the essence of the concept of 'technological competence', its components and possible problems in the process of its formation were considered. The paper analyses not only the typical digital tools used in the work of a translator, but also the innovative technologies that have emerged in recent years. Such innovative technologies include parallel text corpora, machine translation software, artificial intelligence, CAT tools and cloud storage. The article highlights the distinctive features of each of these technologies, justifies the need for their integration into the training process for future translators, and outlines the advantages of their application in the work process. It also considers the prospects for the application of these digital technologies in the theoretical and practical training of philologists and translators. Separately, the author of this article states that despite the high degree of automation of the work of a modern translator and the existence of various tools for quick translation of texts, none of these innovative technologies can replace a translator. Instead, the focus is on the need to teach future specialists the skills of pre-processing and post-editing texts.

Key words: competency, technological competency, innovative technologies, training of philologists and translators.

Дата першого надходження статті до видання: 13.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026